

hogy: „Nem két eltérő lelki alkat áll itt egymással szemben (a fáradhatatlanul tevékeny Cicero szemben a ‚rezignált’ Senecával), hanem két eltérő világ: egy egyéni ambícióknak teret adó, sőt, arra épülő, valamint az azokat a princeps személyétől függő mértékben korlátozó politikai rendszer” (158).

A kötet tanulmányainak külön csoportjába tartozik Valyon Eszter két írása. A „*Rura cano rurisque deos*. A háborúbeszéd metamorfozisa Tibullus elégiáiban” című (179–227) a szerző vizsgálódásainak és új értelmezésének a konklúziója. „A háború többé nem jelenti a boldogulást az életben, nem biztosítja a békét, és mint abszolút rossz, a költészet méltó témája sem lehet. Ilyenformán a háborús beszédnek csak metaforikusan lehet pozitív jelentéstartalma: egyrészt mint a földműves küzdelme a természettel, másrészt mint a szerelmesek csatározásai, a szerelmi ostrom, mint a szeretett lény birtoklásáért folytatott harcok sorozata” (225). A „*Militat omnis amans*. A *militia amoris* új olvasatai” című (229–275) azt vizsgálja, hogy a római elégiusok hogyan építik be műveikbe és milyen új jelentésekkel és elemekkel gazdagítják a hellenisztikus eredetű *militia amoris* toposzt.

A kötet záró tanulmánya Kató Péter írása („Az athéni önreprezentáció és Róma a Kr.e. II–I. században”) némiképpen különáll az előzőektől, de tartalmában mégis kapcsolódik hozzájuk. Vizsgálja a kezdetekre is visszatekintve –

Hellász Rómára gyakorolt hatását, a politikai struktúrák és a kulturális hatások jellemző változásait. Azt kutatja továbbá, hogy az adott időszakban hogyan változott az athéni polgároknak saját magukról, illetőleg városukról alkotott képe. Milyen önreprezentáció mutatható ki az athéni dokumentumok alapján, továbbá hogyan egyeztethetők össze az önálló városállami tradíciók a római fennhatósággal. Kató Péter arra a konklúzióra jut, hogy a Kr.e. II–I. században a korábbi győzelmek emlékéét városi ünnepek és rituálék segítségével nagyon is ébren tartották. Korábban sohasem használták ezeket ennyire intenzíven a városi önreprezentáció kifejezésére, Athént kifejezetten sikeres és katonailag erős államnak kívánták bemutatni. Ehhez kiváló segítséget adtak a helyi kultuszok és a régmúlt története, a közönséget a városi polgárság adta, az *ephebosok* pedig a városi ünnepek alkalmas szereplőinek bizonyultak.

A kötet mindegyik tanulmányához irodalomjegyzék is csatlakozik, pontos hivatkozásokkal. Az idézett görög és latin nyelvű forrásrészleteket a tanulmányok szerzői általában lefordítják, bár ez néha elmarad. A szépen kivitelezett külső a szerkesztőt és a kiadót dicséri. Az értékes tanulmánykötetet haszonnal forgathatják mind az egyetemi hallgatók, mind a klasszikus ókor értékeire nyitott, érdeklődő olvasók.

Hoffmann Zsuzsanna

Sternberger, Jürgen: Die Marschälle Napoleons

Pro Business GmbH, Berlin, 2008. 214 lap

Jürgen Sternberger érdekes és izgalmas témát dolgozott fel könyvében, annak a 26 francia marsallnak az életét tárja

elénk, akik meghatározó szerepet játszottak a napóleoni háborúk történetében. A szerző nemcsak a napóleoni háborúk

eseményeit veszi nagytó alá, hanem azt is megvizsgálja, hogy a francia császár „legodaadóbb” hívei mely társadalmi osztályból érkeztek, mivel foglalkoztak a forradalom előtt, mit értek el Napóleon hadjáratai alatt, hogyan emelkedtek fel, s – majd Napóleon bukását követően – miként boldogultak a Bourbon restauráció idején.

A könyv ábécé sorrendben mutatja be a Grande Armée marsalljainak életpályáját. A szerző mielőtt megismertetne velük, magát a marsalli titulust értelmezi. Amikor Napóleon VII. Pius pápa áldásával császárrá koronázta magát, létrehozta a marsalli tisztet, ami nem volt új Franciaország történetében, a tisztség a 12. században II. Fülöp uralkodásakor született meg. A marsalli titulus nem katonai rangot jelentett, hanem olyan tábornokoknak járt, akik kiemelkedő teljesítményt nyújtottak szolgálataik során. Az Ancien Régime (és utóbb a Bourbon restauráció idején) a legkiválóbb tiszteknek jutó megtisztelő cím volt. Az első francia császárság korában – Napóleon uralkodásakor – a poszt megmaradt, elnevezése azonban módosult: Franciaország marsallja helyett a birodalmi marsall elnevezést kapta.

Császárrá koronázásakor Napóleon a becsületrend medállal tüntette ki bátor katonáit. A marsalli – kezdetben csupán 16 tisztet magában foglaló – gárdába való tartozás többet jelentett, mint egyszerű katonai kitüntetés. A császárt különleges célok vezérelték az új rend megalapításával, elsőként a hadsereg motiváltságát kívánta erősíteni. A forradalom előtt, Napóleonhoz hasonlóan, a marsallok a régi hadsereg tisztjeiként szolgáltak, többségük magasabb, mások alacsonyabb rangokban. Sok marsall alsóbb társadalmi osztályból érkezett, akire a katonák méltán felnézhetek. Az egyik ilyen – bátorsága és vakmerősége révén felemel-

kedett tábornok – Jean Lannes volt, aki paraszti sorból küzdötte fel magát a marsalli rangig. Élő példaként állt minden katonának, hogy bárki elérheti a kiváltságosok táborát.

A becsvágy és a karrier építésének óhaja minden forradalmi tábornokot céljai elérésére biztatott. Az ambiciózus tisztek mindent elkövettek, hogy magasabb rangba vagy akár politikai pozícióba kerülhessenek. Napóleon tudta, hogy a hadseregben sok tábornok és vezető tiszt van, akik emelkedni akarnak a ranglétrán. Azért, hogy elkerülje a katonai puccsok veszélyét, ezzel a kivételes címmel kötötte magához az ambiciózus és a bátorságukkal kitűnt tiszteket. Így tehát a marsalli rang adományozása elsősorban annak tekinthető, hogy Napóleon előrelátóan „lekenyerezte” vetélytársait. Maguk a marsallok rangban egyelőek voltak, de két társuk parancsokat is adhatott nekik: egyikük Louis Alexander *Berthier*, a hadsereg vezérkari főnökeként, a másik pedig Joachim *Murat*, mint Napóleon helyettese. Napóleon a tábornokainak előléptetésével egy hozzá hű, új arisztokrácia magvát kívánta kialakítani. Az új nemesség egyfajta törvényességet tulajdonított császárságának.

Könyve bevezetőjében Sternberger rövid kitekintést tesz arra vonatkozóan, hogy 1804 után kik és milyen tettek révén kerültek a kiváltságosok körébe. A 26 marsallt Napóleon 1804 és 1815 között nevezte ki, elsősorban katonai sikereik és hadvezéri képességeik alapján válogatva a jelöltek közül. Lépése azonban – főleg a későbbi, 1806-tól kezdődő időszakban, amikor is a császár katonai rangjuk mellé nemesi címeket is adományozott – a marsallok között rivalizálást és ellenségeskedést váltott ki. Tetteivel Napóleon igyekezett híveit még inkább magához kötni. A sort *Alexander Berthier* és *Jean Baptiste Bernadotte*

nyitotta meg, amikor 1805-ben az előbbi Neuchâtel és Valengin hercege, az utóbbi Ponte Corvo hercege címet kapta.

Sternberger fontosnak tartja megemlíteni, hogy a marsallok pályájuk elején nem töltöttek be vezetői posztokat, sokuk nem vezetett századnál vagy lovas-szadrónnál nagyobb egységeket. *Louis Nicolas Davoutnak* a kinevezése előtt a legmagasabb posztja egy lovas egység irányítása volt Itáliában. *Michel Ney* a rajnai hadseregnél volt lovas kapitány, s egyik napról a másikra a korábbi feletteseinek parancsolt, minden komolyabb ismeret nélkül. Az alacsony rangból váratlanul parancsnoki posztba került marsallok nehezen viselték, hogy olykor azonos rangú társaik legyenek a beosztottjaik. 1806-ban ennek megnyilvánuló példája volt az, hogy *Bernadotte* habozott segíteni az Auerstadtnál szenvedő, de helyt állni képes *Davoutnak*. A marsallok egymás alá rendelésének ellentmondásos voltára szolgáló példa, hogy 1813-ban a großbeereni ütközetnél *Nicolas Charles Oudinot* utasította *Neyt*, egy hónappal később viszont *Ney* adott parancsokat *Oudinotnak*. Mindez állandó viszályt és veszekedést idézett elő a marsallok között. A hadtestek és kisebb szervezeti egységek élén a parancsnoki posztokat természetesen Napóleon osztotta ki, de ezzel csak egymás ellen ingerelte marsalljait. Mindemellett a császár elvárta volna tőlük a közös munkát. Legtöbbször a Napóleon által nagyra tartott, tehetséges hadsereparancsnok *André Masséna* vezetett nagyobb hadseregcsoportokat. Egészen Fuentes d'Orno-i vereségéig a „győzelem elkényeztetett gyermeke” elnevezést viselte. Napóleon nem bízta nagyobb hadseregek irányítását tapasztalt

és arra talán valóban képes marsalljaira. Szakirodalomra méltatói úgy gondolják, hogy ebben marsalljai iránti féltékenysége is szerepet játszott. Az idősebb és tapasztaltabb *Kellermann*, *Séruier* és *Pérignon* lealacsonyító, adminisztratív feladatokat kaptak. *Masséna* marsallon kívül kiváló hadvezéri képességekkel valóban kevés tábornok (*Davout*, *Soult* és *Suchet*) rendelkezett. A császár meg is jegyezte az oroszországi visszavonuláskor, hogy „Nincs senki, akit a háborúk idején a helyembe állíthatnék, és szerencsés lennék, ha háborúimat tábornokaim segítségével vívhatnám meg. De ők ehhez még nem szoktak hozzá, és nincs alattuk senki sem, aki parancsolhatna nekik.” Ugyanakkor Napóleon is tett annak érdekében, hogy marsalljai ne léphessenek nyomdokaiba. Kijátszotta őket egymás ellen, hogy viszályaikban a döntőbíró szerepében tetszeleghessen. Úgy gondolta, hogy marsalljai csak végrehajtók. Amikor azonban megnőtt birodalma területe, és nem lehetett ott mindenhol, hirtelen szükségessé vált volna, hogy gondolkodó tisztek álljanak seregei élén.

A császár bukásakor a marsallok legjava azonnal elhagyta Napóleont és felajánlotta szolgálatait a Bourbonoknak. XVIII. Lajos elfogadta a már kipróbált, tapasztalt katonai vezetőket, viszont elvette a császárság idején adományozott rangjukat, címeiket. Mindezt azért, hogy elfelejtsék korábbi vezérüket.

Sternberger könyve újfajta szemlélettel ragadja meg az olvasó figyelmét. A szigorú tények és pontos adatok mellett a szerző könyvében a marsallok egyéniségét és személyiségét is igyekezett bemutatni.

Varga Ákos